

ונתנו לאבי הנערה — ואעפ"י שהיא נשואה וכבר אינה ברשותו — מפני שאם היה אמת היה הדבר, פגם גדול הוא לאביה שזינתה בביתו ונסקלת פתח ביתו, עתה שיצאה זכאית, השבח לאביה. ועוד, בשכר שהוא מליץ לה, נתנה לו התורה שכרו. ויש אומרים: לא יזכה בדמים האב עצמו, אלא ניתנים לו לעשות לה בהם סגולה (כעין קרן) והיא תהנה מהם. — כל 'נערה' בפרשה חסר ה"א מלבד זו — שכבר נתבררה תומתה והרי היא שלמה כמוצאת שלום.

כי הוציא שם רע על בתולת ישראל — לא על זו בלבד הוציא שם רע אלא על כל בתולות ישראל. אמרו בזה: מי ששם עלילות דברים על אשתו ראשונה ומוציא עליה שם רע — כאילו הוציא למעלה, שנאמר כי הוציא שם רע על בתולת ישראל — סתם (כיניו לשכינה).

לא יוכל לשלחה כל ימיו — שאר כל אדם נאמן על אשתו לומר שמצא בה ערות דבר ולשלחה, אבל זה כבר הוחזק שקרן בדבר זה לפיכך לא יוציאה. ולפי שבקש להוציאה שלא כדין, ומסתמא בקרוב ימצא לה עלילה אחרת — שהרי על כרחו היא תחתיו — לפיכך לא יוכל לשלחה, מדה כנגד מדה. (מתוך ספר הפרשיות, עפ"י: מורה הנבוכים ח"ג לט; משנה ערכין טו ורש"י; מושב קנים מבעלי התוס'; חזקוני; מדרש הגדול; זהר ואתחנן; רד"צ הופמן. מש"כ (מבעלי התוספות) שהממון שלה והאב עושה לה סגולה ושלא יזכה בו בעלה) — כן כתב התור"ד בסוגינתו. ובספר אבי עזרי (נערה ג,ב) דחה דעה זו וכתב: 'אין ספק שאין זה מהתוס' רי"ד'. אך כאמור מצאנו עד נוסף לדעה זו).

דף מה

ציונים וראשי פרקים לעיון

'למימרא דכל היכא דאישתני גופא אישתני קטלא...' — יש מי שכתב, שכל הנידון שבגמרא אינו נאמר אלא באופן שגם במצבו הנוכחי יש עליו אותו איסור, אלא שדינו ועונשו שונים, אבל אם עתה אין עליו איסור זה כלל, לא שייך לדון בו שנתנה עונשו. ודנים בו כפי מה שנתחייב. כן כתב בשו"ת דובב מישרים (ח"ג יט). ומתוך כך נחלק על דברי האבני-נור (ח"ב שצא. וע"ע אה"ע ג,ג), שמלך שעבר על איסור 'לא ירבה לו סוסים' ונסתלק משררותו, שוב אינו לוקה, שהרי נשתנה דינו.

ולכאורה נראה שאפילו אם לא ננקוט כחידושו זה, (וע"ש שכן היא דעת עוד אחרונים, שגם בזה שייך האי כללא ד'הואיל ונשתני'), היה מקום לפקפק בחידוש האבני"ז, שהרי אילו יחזרו עתה וימנעו שוב למלך, יהא שוב מצווה בלאו זה, וא"כ באמת לא נשתנה דינו ומיתתו, כי גם עתה שייך בו הדבר באופן עקרוני, ואינו דומה לבן נח שנתגייר (ע' בסוגיא דסנהדרין עא) או לנערה שבגרה. וסברא כזו מובאת בדובב מישרים שם בשם שו"ת בר ליואי (תנינא ח) על אשת איש שזינתה ונתגרשה, שפשוט שאין שייך לפטרה משום דאישתני דינה.

ואולם מסוגינתו מבואר לכאורה שאפילו בשינוי שיכול לחזור, כהדיוט שחטא ונתמנה לנשיא, שייך לומר 'אישתני', כי על כל פנים הוא עתה במעמד אחר וכאיש אחר דמי, שדינו שונה מדין האיש הקודם. ובכל זאת נראה שאינו דומה לאשת-איש שנתגרשה, שאין בה שינוי מהותי בשמה ותארה. ע"ע במובא בסנהדרין עא (חוברת מב) פרטים נוספים בדין זה.

ש'אני מוציא שם רע דחידוש הוא, דהא נכנסה לחופה ולא נבעלה בעלמא וזינתה — בחנק, ואילו מוציא שם רע בסקילה' — האחרונים הקשו, הלא כיון שנתברר בעדים שזינתה באירוסין, הרי אלו נישואי טעות ואין כאן 'נכנסה לחופה' כלל. ויש שהביאו מכאן הוכחה על שאר חייבי לאוין שנמצאו לאחור הקדושין ולא ידע בהן הבעל מקודם, שאינם קידושי טעות וצריכה גט מהתורה. (עפ"י שו"ת באר יצחק אה"ע ג, ע"ש באורך. וע"ע בשו"ת אחיעזר ח"א כו; חזון איש אה"ע סג, יט).

והגרעק"א בתשובה (ח"ב נא קו) תירץ על פי דברי המשנה—למלך שכל דיני התנאים צריכים להיות גם בתנאי דלשעבר, ולפי זה יש לומר שדין מקח-טעות שהוא בטל, מדין תנאי הוא מועיל, ואעפ"י שלא התנה כאילו התנה דמי. וכיון שההלכה היא שאין תנאי מועיל בחופה [משום שכל דבר שאין ראוי לעשותו על ידי שליח אין מועיל בו תנאי. ע' להלן עד], גם טעות אינה מועילה לבטל, שטעות אינה עדיפה על תנאי. וכן צדד האור-שמח (אישות יב, ו) וע"ע בשו"ת או"ש — יא.

ואולם בשם הגר"ח הלוי מובא שגם במקום שאין מועיל תנאי לבטל המעשה, אם נעשה בטעות — מתבטל. וכן נקט מצד הסברא הגרש"ז אויערבך (מנחת שלמה סו"י פ), שהרי זה שטעות מבטלת מקח סברא פשוטה היא ואין צריך כלל לילפותא מבני גד ובני ראובן.

עוד בדין תנאי ושליות בחופה — ע' בהפלאה להלן עג. על תד"ה לא; ובספרו 'המקנה' בקו"א הל' קדושין סא; (שו"ת הרדב"ז ח"א תקג); שאגת אריה צג; שערי ר' פסח מקוברין — כתובות יב; אבני נזר אה"ע רנה; ציונים לתורה כג).

ויש מי שכתב לדון שכיון שהיא יוצאת ליסקל, אין כאן טעות, כי מה אכפת לו בחלות הקדושין והנישואין. (עפ"י הר צבי).

חטאו עד שלא נתמנו, ונתמנו — הרי הן כהדיוטות. רבי שמעון אומר: אם נודע להם עד שלא נתמנו — חייבים, משנתמנו — פטורים' — בכמה מקומות בגמרא מבואר שטעמו של רבי שמעון הוא לפי שמצריך חטאה וידיעה בחיוב. [ורש"י (בהוריות) כתב שרבי שמעון חולק גם בדין המוזכר ברישא, חטאו ועברו מנשיאותם, שרבי שמעון פטורים. והרש"ש (שם) פקפק בזה. והחזו"א (הוריות טו, טז) כתב לסייע לפרש"י מטוגינתו ומהוריות ג]. ואולם בירושלמי פירשו טעמו לפי שגדולתם מכפרת. [אך דוקא כאשר עדיין לא חל חיובם בפועל, שלא נודע להם חטאם עד שעלו לגדולה].

(ע"ב) 'אימור דשמעינן ליה לרבי שמעון דאזיל אף בתר ידיעה, דאזיל בתר ידיעה ולא אזיל בתר חטאה מי שמעת ליה' — שהרי אם הולך רבי שמעון אחר ידיעה בלבד, היה לו לחייב קרבן נשיא או משיח כמו שהוא עכשיו ולא לפטור לגמרי — אלא ודאי שונה לענין קרבן שהולכים בו גם אחר הידיעה, כי ללא ידיעת החטא אי אפשר לו להביא קרבן, מה שאין כן גבי נערה שזינתה, משעה שזינתה נתחייבה בסקילה הילכך יש לדונה באותה מיתה החמורה. (עפ"י רמב"ן ועוד.

ע' אבני נזר (אה"ע שט) שהקשה הלא מצינו לרבי שמעון (בכריתות כג) שיש אפשרות להתכפר בחטאת ללא ידיעה, שאם היו לפנינו שתי חתיכות אחת של שומן ואחת של חלב ובאו שנים ואכלו את שתיהן, אמר ר"ש שניהם מביאים חטאת אחת — הרי שמתכפר אף ללא ידיעת החטא. ואם משום שאין יכול להביא כל שלא נודע לו, הלא גם אי אפשר לדון את המזנה ללא גמר דין בב"ד. ולכאורה י"ל שלעולם צריך ידיעה לעצם חלות חיוב קרבן אלא שסובר רבי שמעון שגם ידיעה שאחד מהם חטא נחשבת ידיעה לחייב את שניהם כאדם אחד, אעפ"י שאין ידיעה פרטית לכל אחד).

שעריך — זה שער שעבד בו' — כלומר, שער העיר שעבד בה. (ראשונים)